

L'environnement entre luttes et patrimoine (Mediul între lupte și patrimoniu), volum coordonat de Antoine Heemeryck și Pascale Phélinas (Editura L'Harmattan, Paris, 2022).

Una dintre cele mai recurente și tulburătoare teme prezente în mass media actuală se referă la criza ecologică și incertitudinile cu privire la viitorul vieții pe pământ. Este o alarmantă realitate trăită și, în egală măsură, comentată și problematizată sub toate aspectele. Industrializarea ce a însoțit apariția societății capitaliste a marcat începutul unui proces complex de configurare a unei noi societăți, atât sub aspectul vieții materiale și spirituale, cât și al unei noi viziuni, centrată pe ideea supremației absolute a omului în raport cu natura și a convingerii că dezvoltarea și progresul sunt procese continue și ineluctabile. Iată că, în prezent, omenirea a ajuns într-un punct critic, în care însăși supraviețuirea acesteia este pusă sub semnul întrebării. Exploatarea fără nici o limită a planetei a distrus treptat mediul înconjurător, ne mai permițându-i acestuia să se autoregleze și să se mențină ca ecosistem. Prin urmare, găsirea unor soluții de diminuare a efectelor distructive generate de activitatea umană orientată exclusiv înspre exploatarea resurselor naturale și obținerea profitului cu orice preț reprezintă una din temele cele mai actuale și fierbinți, atât în mediile de decizie politică, cât și în cele științifice.

Un exemplu ilustrativ în acest sens îl reprezintă și volumul recent apărut la editura pariziană L'Harmattan, intitulat *L'environnement entre luttes et patrimoine (Mediul între lupte și patrimoniu)*, sub coordonarea lui Antoine Heemeryck și Pascale Phélinas, cei doi semnând, de altfel, și o edificatoare *Introducere*. Antoine Heemeryck este un antropolog francez stabilit de o bună perioadă de timp în România, unde activează ca cercetător la Muzeul Național al Țăranului Român; totodată, este membru al CESSMA (Centrul de Studii asupra lumilor africană, americană și asiatică) și autorul unor studii de specialitate și cărți¹, Pascale Phélinas este economișă de formație și cercetătoare experimentată în domeniul agriculturii, al pieții muncii și al problemelor ce vizează conexiunile dintre agricultură și mediu, în legătură cu care a publicat numeroase studii; este director de cercetare în cadrul IRD (Institutul francez de cercetare a dezvoltării), și, de asemenea, membră a CESSMA, prestigioasă instituție de învățământ franceză ce a și subvenționat publicarea prezentei lucrări.

Volumul reunește zece studii ce aparțin unor autori de specialități diferite: antropologi, economiști, istorici, geografi, provenind din arii geografice diverse, ceea ce asigură o perspectivă pluridisciplinară și comparativă asupra multiplelor teme abordate, toate având ca numitor comun schimbările globale actuale, situate la intersecția dintre natură, patrimoniu și luptele sociale.

Primele trei studii prezentate în volumul mai sus amintit constau în profunde analize teoretice orientate asupra unor subiecte stringente, în care autorii surprind și incită cititorul prin opinii și concluzii critice și lipsite de menajamente. Este și cazul primului dintre acestea, semnat de Antoine HEEMERYCK și intitulat *De la guerre froide au réchauffement climatique: développement, anti-environnementalisme et gouvernance bio-numérique (De la războiul rece la încălzirea climatică:*

¹L'importation démocratique en Roumanie: Une perspective anthropologique sur la construction d'une société post-dictatoriale (Importarea democrației în România: o perspectivă antropologică asupra construirii unei societăți post-dictatoriale), Paris, L' Harmattan, 2010, 402 pagini; Antoine Heemeryck, Cristi Pantelimon, La Globalisation en perspective. Elites et normes (Globalizarea în perspectivă. Elite și norme), București, Editura Niculescu, 2013, 208 pagini.

„Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXXIII, nr. 5–6, p. 439–442, București, 2022

Creative Commons License
Attribution-NoDerivs CC BY-ND

dezvoltarea, mișcarea împotriva mediului și guvernarea bio-numerică), și în care autorul, spre exemplu, conchide fără ezitare că, „*Il n'existe aucun vaccin efficace pour prévenir la dégradation accélérée de l'environnement. En revanche, la gouvernance bio-numérique est une instrument remarquable pour encadrer et réprimer des sociétés*”. („Nu există nici un vaccin capabil să prevină degradarea accelerată a mediului. Drept urmare, guvernarea bio-numerică este un remarcabil instrument de limitare a libertăților și de reprimare a societăților”) (p. 39–40). În continuare, Bernard HOURS, în studiul său, *La renaissance morale d'un capitalisme naturalisé (Renașterea morală a unui capitalism naturalizat)* realizează o critică a politicii practicate în prezent de marile corporații multinaționale – principalele vinovate de poluarea planetei – care, fiind confruntate cu mișcările ecologiste, își descoperă sau, mai bine zis, își inventează o dimensiune morală, de apărătoare ale planetei, lansându-se în campanii intens mediatizate cu iz ecologist, în care propun diverse produse care integrează și această etică, de responsabilizare în problema protejării mediului. În opinia lui Hours, însă, acest demers filistin nu ar fi altceva decât o operațiune de *greenwashing*, în care se produce doar un transfer „*de la philanthropie patronale d'hier à la Responsabilité sociale et environnementale des entreprises (RSE) (de la filantropia patronală de ieri la responsabilitate socială și de protejare a mediului a corporațiilor (CSR))*” (p. 43). Mai departe, cercetătoarea Monique SELIM, în studiul său intitulat *Luttes idéologique et normes morales (Lupte ideologice și norme morale)* se concentrează pe evidențierea importanței dimensiunii morale în cadrul specific al societății franceze a ultimilor ani, societate în care, remarcă aceasta, clivajele, tensiunile și contradicțiile, inclusiv cele ideologice, s-au acutizat dramatic în perioada pandemiei COVID-19.

Toate aceste valoroase analize sunt completate de șapte articole care conțin tot atâtea studii de caz referitoare la unele situații particulare din țări diferite, precum Franța, Argentina, Rusia și România (în legătură cu care sunt prezentate nu mai puțin de patru studii de caz, toate semnate de autori români). Astfel, în studiul intitulat *Sur l'échec des manifestations contre la déforestation illégale en Roumanie (Despre eșecul ideologic al manifestațiilor împotriva despăduririlor ilegale în România)*, Diana MĂRGĂRIT reperează și analizează cauzele pentru care țara noastră a fost incapabilă să își respecte angajamentele internaționale cu privire la stoparea despăduririlor, fenomen deosebit de grav, cu urmări dezastruoase, precum producerea inundațiilor, alunecărilor de teren sau diminuarea drastică a biodiversității. Printre cauzele responsabile de apariția acestor fenomene sunt identificate: lipsa de miză electorală a mesajului ecologist și, în consecință, dezinteresul politic față de această temă, statutul juridic ambiguu al terenurilor forestiere, contribuția masivă a exporturilor de lemn la creșterea PIB-ului țării, ponderea uriașă a gospodăriilor care încă folosesc lemnul ca sursă de încălzire, interesele de exploatare ale unor mari companii internaționale etc. Concluzia autoarei nu e deloc încurajatoare: „*En dépit des amendements législatifs, de l'introduction de mécanismes de surveillance, de succès médiatique, de la mobilisation civique et d'une sensibilité croissante de la opinion publique face aux sujets environnementaux, la déforestation illégale reste un phénomène problématique, complexe et difficile à gérer*”. („În ciuda amendamentelor legislative, a introducerii unor mecanisme de supraveghere, cu succes mediatic, a mobilizării civice și a unei sensibilizări tot mai mari a opiniei publice față de subiectele legate de mediu, despăduririle ilegale rămân un fenomen problematic, complex și dificil de gestionat”) (p. 95). În continuare, cercetătoarea Ana PASCU, în studiul intitulat *Activisme social et patrimonial en Roumanie postcomunisme (Activism social și patrimonial în România postcomunistă)* aduce în discuție tema atât de des invocată a dezvoltării durabile, proces care „*promet une prospérité économique, en particulier pour les régions défavorisées et, en promouvant des valeurs culturelles traditionnelles, une mode de vie soutenable et une gestion responsable des ressources naturelles*” („promite o prosperitate economică, în special pentru regiunile defavorizate, și promovând valorile culturale tradiționale, un mod viață sustenabil și o gestionare responsabilă a resurselor naturale”) (p. 134). Autoarea insistă, totuși, și asupra vulnerabilităților și impasurilor apărute în procesul de implementare a diverselor programe de dezvoltare durabilă: absența precizării căilor de realizare a scopurilor sau a costurilor și a surselor concrete de finanțare a proiectelor, cât și incapacitatea autorităților locale de a susține financiar aceste proiecte. Însă, acolo unde acestea eșuează, reușesc, așa cum se demonstrează pe larg asociațiile private, precum *Asociația Sfânta Varvara* și *Asociația Monumentum*.

Studiul semnat de Stavros V. PARASTATOV și Konstantin PILIPIADI, intitulat *La diplomatie environnementale russe en perspective (Diplomația rusă cu privire la mediu, în perspectivă)*, prezintă date interesante și mai puțin cunoscute privitoare la măsurile mai vechi (dintre care unele, așa cum se arată, datează încă pe de vremea țarului Nicolae al II-lea), și mai noi, în special, pe care statul rus le-a adoptat în domeniul protecției mediului, evidențiindu-se dificultățile întâmpinate în prezent, în aplicarea unei „politici verzi” eficiente. Un exemplu sugestiv examinat de autori se referă la situația Lacului Baikal, a cărui importanță în ecosistemul planetei este covârșitoare, acesta asigurând nu mai puțin de 19 % din rezerva de apă dulce a lumii. În ciuda acestei realități, lacul continuă să fie poluat masiv, prin prezența numeroaselor uzine care își desfășoară activitatea în arealul acestuia, cât și prin obiceiurile nesănătoase practicate de populația din zonă. De altfel, nici pentru cei doi semnatari ai studiului amintit mai sus, situația privitoare la cazul particular prezentat nu este deloc încurajatoare: „*Dans certains cas, les mesures prises par les autorités russes pour protéger l' environnement sont réactives et extrêmement peu professionnelles*”. („În anumite cazuri, măsurile luate de autoritățile ruse pentru protecția mediului sunt mai degrabă reactive și extrem de puțin profesionale”) (p. 155), conchid aceștia. În continuare, Pascale PHELINAS, în *Les apories de la régulations environnementales: le cas du soja transgénique en Argentine (Aporiile reglementărilor privitoare la mediu: soia transgenică în Argentina)*, se concentrează asupra dificultăților întâmpinate în aplicarea măsurilor menite să protejeze mediul (precum impunerea cotelor sau a taxelor de mediu), cu aplicare directă asupra cultivării de soia în Argentina, țară a cărei agricultură pare să fie iremediabil, afirmă aceasta, „*heurtée à une entente tacite entre les élites politiques et les élites économiques*”) („prinsă în ciocnirea tacită dintre interesele elitelor politice și cele ale elitelor economice”) (p. 176). În aceste condiții, s-a creat o situație ce este, se pare, fără ieșire, deoarece o bună parte din producția uriașă de soia modificată genetic a acestei țări este exportată (totalizând 25 % din totalul exporturilor), ceea ce reprezintă o contribuție semnificativă la creșterea veniturilor Argentinei și implicit, la scăderea datoriilor externe ale acesteia. Mai departe, Carmen RAFANELL, în studiul intitulat *Nature en ville et mutations urbaines: le parc Văcărești à Bucarest (Natura în oraș și mutațiile urbane: parcul Văcărești din București)* aduce în atenție chestiunea consecințelor provocate de transformarea unui lac artificial din București într-o rezervație naturală, insistând, în special, pe necesitatea valorizării acestuia sub aspect economic și turistic, dar trăgând și un semnal de alarmă asupra incertitudinilor cu privire la viitorul acestuia, mai ales sub presiunea boom-ului imobiliar al ultimilor ani. Situația cu totul specială și dramatică existentă în Valea Jiului din România este evidențiată de Maria MATEONIU-MICU în *Dynamique historique du patrimoine: de l'industrialisation au développement durable dans la vallée du Jiu (Roumanie) (Dinamica istorică a patrimoniului: de la industrializare la dezvoltare durabilă în Valea Jiului [România])*. Folosindu-se de situația concretă existentă în această regiune cu totul particulară a României, care după 1989 a trecut prin puternice bulversări sociale și economice, autoarea și-a propus să observe și analizeze modul de constituire, evoluția și deconstruirea în diferite etape istorice a unor categorii diverse de patrimoniu (țărănesc, industrial și cultural), și să examineze dificultățile implementării unora dintre măsurile impuse de strategiile de dezvoltare durabilă a zonei, și față de care, se arată, localnicii s-au dovedit a fi destul de neîncrezători și puțin receptivi. Concluziile sunt puțin optimiste și de această dată, autoarea făcând observația că, adesea, urgența salvării patrimoniului cultural a servit drept paravan pentru diferite meschine interese economice, sociale și politice locale. Prin urmare, cât de realistă și fezabilă este tentativa de valorificare turistică a zonei?, se întreabă aceasta. Ar putea reprezenta un demers de acest tip o alternativă reală de dezvoltare durabilă? Piedicile, inclusiv în acest sens, par să fie insurmontabile, ceea ce o determină pe autoare să considere că, din păcate, Valea Jiului „*paraît faussement suspendue dans le temps, entre nostalgie du passé et méfiance de l'avenir*” (pare să rămână suspendată în timp, între nostalgia trecutului și neîncrederea în viitor) (p. 235). Un alt aspect problematic al societății românești de după 1989 este analizat de Cornel Aurelian MICU în studiul *La précarité du droit de la propriété en Roumanie rurale (Precaritatea dreptului la proprietate în România rurală)*. Pe baza unei minuțioase analize efectuată asupra a 30 de titluri de proprietate eliberate după 1990, autorul face unele observații pertinente și alarmante, deopotrivă,

referitoare la modul defectuos în care statul a înfăptuit reconstituirea proprietății funciare în 1991, și la consecințele negative ce au urmat: fragmentarea aberantă a proprietăților, necadastrarea terenurilor, îngreunarea formalităților notariale de transmitere a dreptului de proprietate asupra acestor terenuri prin dreptul de moștenire, pe titlurile de proprietate fiind înscrise o multitudine de persoane etc.

Așa cum se poate constata, se problematizează intens nu numai în legătură cu evoluțiile contradictorii parcurse de societatea românească după 1990, dar se trage și un semnal de alarmă cu privire la modul în care criza ecologică și exigențele dezvoltării durabile impactează societatea și mediul înconjurător în alte arii geografice. Mai mult, prin varietatea tematică și multitudinea perspectivelor de abordare, prin rezultatele obținute și concluziile oferite, ansamblul studiilor reunite în această carte reprezintă o invitație la reflecție și, chiar un imbold spre intervenție și corectarea unor fenomene actuale particulare sau globale, care sunt îngrijorătoare și periculoase pentru viitorul omenirii. Volumul recent publicat la renumita Editură L'Harmattan din Paris și coordonat de Antoine Hemeryck și Pascale Phélinas reprezintă un exemplu edificator al reacției și implicării comunității științifice internaționale în raport cu aceste fenomene.

Manuela Gheorghe